

IV.

„Minden
másképp van?”

Karinthy Márton
írása

A vihar kapuja

Színművészeti főiskolások '68–'73

Egy családragény eleje

(Részlet)

KARINTHY MÁRTON

Marci: Egyszer én láttalak téged a Ménesi úton, a legnagyobb megdöbbenésemre N. Verával andalogni. Az hogy történhetett? N. elvtárs volt a legkeményebb sztálinista. Te pedig, a forradalmár, akit egyszer csak döbbenetesen láttam, hogy átálltál a másik oldalra, lepaktáltál az exsztálinista káderlánnyal. Otthon nem is értettük, hogy történhetett meg ez.

Kornis: A Vera nem olyan volt, ő lázadt.

Marci: Volt egy nyúlszájú nővére. Úgy látszik, a nyúlszájprobléma végigkísért az életeden.

(Szünet)

Ott laktak mind a káderlányok, fölöttünk, a Bakator utcában, a Somlói úton, a Miller Ági, a Vas Léna. Meg Nezvál Teri, '56 nagy megtorló igazságügy-miniszterének, Nezválnak a lánya. Ezekkel mind együtt jártam a Rákosi Mátyás Óvodába, a Rózsadombra. Ennek a végében Miller Ágival szabályos orgiát bonyolítottunk le, úgy öt éves korunkban. Először megvizsgáltunk minden elérhető egymáson. Utána én kinyaltam Ági fenekét. Végül pedig Miller Ági tette meg azt, amit Csohány Gabriella ajánlott a dolgozóknak ismert katonaversében. Mármint hogy „Nézem, nézem a katonák menetét, számba veszem a legények elejét”. Ezúttal egyedül én képviseltem a legényeket.

Szexuális felvilágosításom is kurtán zajlott. Negyedikes lehettem, amikor Szőke (nem István) Sanyi, osztálytársam, egy reggel izgatottan

hívott félre a folyosó sarkába: rájött arra, mondta, hogyan születik a gyerekek. Nagyon egyszerű, magyarázta: apuka lepisili anyukát. Otthon beszámoltam e felfedezésről, és kértem, erősítsék vagy cáfolják meg frissen szerzett ismeretemet. Anyám nem állt kötélnek, faggatózásom előtt apám szobájába menekült. Hallgatóztam. Bentről fojtott suttogást hallottam, anyám szégyenkező téblábolását: mit válaszoljon kellemetlen kérdésekre. Apám dolgozni akart, és hogy lezárja a dolgot, hangosan azt mondta anyámnak: Mondd azt, hogy apuka meg-bassza anyukát! (*Csend*) De anyám nem mondta azt.

Kornis: Te is kádergyerek voltál.

Marci: Apám '56-ig volt párttag, aztán nem volt káder. '56 után szilencium is volt, amit '60 körül oldottak fel. Ha azt kádernak lehet egyáltalán tekinteni, hogy korábban a *Szabad Népnél* dolgozott, akkor káder volt. Ahogy egész társasága is '56-ig. Még Örkény is káder volt.

Kornis: Abszolút. Ez a része apádnak sosem volt rendben.

Marci: Melyik része?

Kornis: A politikai. Ő valahogy mindig igyekezett konform maradni.

Marci: Eurokonform. Sokat utazott.

Kornis: Ez nem volt rokonszenves benne. Én persze most provokálalak téged.

Marci: Apám tudott élni.

Kornis: Ezt szoktad mondogatni magadban, az ő mentségére?

Marci: Kell neki mentség?

Kornis: Nem haragszol apádra?

Marci: Nem. Nagyon sok vitám volt vele, harcoltam ellene sok szempontból, mert nyomasztott az egyénisége.

Kornis: Soha nem jutottál szakításra vele?

Marci: Szakításra nem, de vitatkoztam vele.

Kornis: Gyerekeknek úgy természetes, különösen ilyen tekintéllyel, mint ő, hogy szembeszáll vele.

Marci: Én nem szálltam szembe, sőt talán túl sokáig élveztem a kiterjesztett szárnyai alatti védelmet.

Kornis: Szeretted téged? Biztos vagy benne?

Marci: A *Naplója*, szerint igen.

Kornis: A valóságban neked nem úgy tűnt, hogy szeret?

Marci: Nem.

Kornis: Akkor miért beszélsz kiterjesztett szárnyakról?

Marci: Mégiscsak védelmet jelentett.

Kornis: Milyen értelemben?

Marci: Te is mondtad, a főiskolán te tudtad, hogy ő a konzervatív csoportba tartozik, és én is. Ez kölcsönhatás. Az én belső harcomról vele most nem beszélek.

Kornis: Azt, hogy otthon harcolsz, azt a főiskolán nem lehetett látni.

Marci: Nem tudtam igazán, hová kellene állnom.

Kornis: És apád nem mondta meg?

Marci: Ő azt szuggerralta, hogy a konzervatívok közé. Akik a hagyományt őrzik, és nem vetik el. Ádám Ottó volt a legjobb barátja.

Kornis: Igen?

Marci: Ő például mégsem vállalt fel engem.

Kornis: Tényleg, ő miért nem segített neked?

Marci: Hát, azt igazán ma sem tudom. Majd megkérdezem tőle.

Kornis: Hozzá is méész?

Marci: Otthon azon sokat röhögtünk, mikor elmeséltem, hogy én vagyok a kispolgár a te vizsgadarabodban. Az osztályban a vezető színész voltam. A gyerek is, a zsidó is, a kispolgár is és a forradalmár.

Kornis: Én Karinthy Frigyesről akkor kezdtem sejteni, hogy mégiscsak zsidó.

Marci: Nem zsidó, az egyetlen, aki nem a családban.

Kornis: Szeretnétek. De a Karinthy nagypapa zsidó volt, ő találta ki a Karinthy nevet, ő magyarosított. Nincs meg a születési anyakönyvi kivonata. Ki hiszi rajtad kívül, hogy Karinthy nem volt zsidó? Látszik rajta. Egész kultúrája zsidó. Egy apa, aki a thermidori naptárt vezeti be a családjában? Ahol a katolicizmus nem rúg labdába? Ahol a papa cigány szótárt ír? A dédapád haláli érdekes ember lehetett. Azt kellene felkutatni.

(Szünet)

Marci: Tehát a vizsgád, *Lakók és ripacsok*.

Kornis: Te mit rendeztél?

Marci: Maugham: *Gigolo és Gigolette*.

Kornis: Hogy sikerült?

Marci: Jól.

Kornis: Bevilágítottad?

Marci: Azt nem tudom, de a vizsgán Major kifogásolta, hogy az öltözőtükrök épp szembe volt a nézőkkel.

Kornis: Formabontó voltál? Te?

Marci: A negyedik falra képzeltük el a tükröt, és oda néztek bele a színészek.

Kornis: Kinéztek a nézőtérre, ha a tükörbe néztek?

Marci: Igen.

Kornis: Ez nem tetszett Majornak?

Marci: Pedig az általa akkor már mélyen lenézett kukucskaszínpadot fessegettem ezzel. *(Szünet)*

Kornis: Apád miért barátkozott Majorral? Hogy került közel hozzá? Hiszen Major egy III. Richárd volt, mit keresett mellette apád? Egy úr III. Richárd környezetében.

Marci: A mi főiskolás időnkben ők már eltávolodtak egymástól, sőt apám kifejezetten haragudott rá.

Kornis: Miért haragudott apád azokra, akik nem voltak sztálinisták? Mert azokat utálta, akik *már* nem voltak sztálinisták.

Marci: Meg azokat is, akik *még* azok voltak.

Kornis: Ezt a kettőt.

Marci: Neki viszonylata volt mind a kettővel. Őt nem szerették az urbánusok, inkább a népiesek.

Kornis: És hogy mutatkozott be ezeknek: apám nem volt zsidó?

Marci: Ezek büntudatot éreztek Karinthy miatt, őfelé.

Kornis: Neki ez jól jött?

Marci: Tamási például szörnyű dolgokat írt Karinthyról, amikor áttelepült Erdélyből Pestre, ezt kompenzálta talán Cininél. Őt a zsidók nem szerették, a népiek inkább. Karinthyról kegyetlen dolgokat írtak jobbról is, balról is.

Kornis: Tamás Gazsi azt mondja, hogy Karinthy legkorábban, amikor még vasbottal járt, állítólag nagyon konzervatív magyar újságokban írt, nagyon harcias dolgokat, a fajgyűlölet környékénél éldegélő lapokba, Füst Milánnak nagy szorongására, aki különös fiúnak tartotta.

Marci: Szerintem akkor még avantgárd volt, provokálni akart. Ahogyan te most engem!

(Csend)

Akkor még úgy tűnt, Magyarországon lehet asszimilálódni.

Kornis: Hogyhogy asszimilálódni? Tehát mégis zsidó?

Marci: Ha az volt.

Kornis: Zsidó volt, papikám, fogadd el. Nagy földrengés lesz az agyadban, ha belegondolsz.

Marci: A Karinthy család nagyon korán kikeresztelkedett zsidó család. Bár csak úgy lenne. Mert egy félzsidó, az a legrosszabb.

(Csend)

Kornis: Apádon látszott.

Marci: Micsoda? Vannak kifejezetten nem zsidós zsidók is. A lányom is mond néha ilyeneket, és nagyon haragszom rá emiatt, hogy látni valakiről, hogy zsidó, meg hasonló baromságok.

Kornis: Miért, te nem ismered meg arról, aki szembejön, hogy zsidó vagy nem?

Marci: Megismerem, de nem úgy ismerem meg, politikai értelemben vagy faji, vallási alapon, hanem inkább szellemileg, mint egy érdekes embert. Nem a zsidósága, hanem a szellemi értékei miatt érdekel.

Kornis: Akkor még most is gyerek vagy. Ott tartasz, mint én tízéves koromban, amikor azt gondoltam, én csak azokkal barátkozom, akik érdekes emberek, és hogy zsidók vagy sem, annak semmi jelentősége nincs, mert az úgyse látszik rajtuk. Ilyen nincs. Nyilván azért találkozol épp vele, és azért érdekel, mert hasonló a kultúrátok.

Marci: Engem azok is izgatnak, akikről nem lehet megállapítani.

(Szünet)

A korabeli kávéházban, nagyapámék környezetében, mindig zsidóztak, de barátian. Mint akik asszimilálódtak. Ilyen-olyan zsidó, mondták valakiről, de sosem általánosan érteve, kirekesztésként, pláne pogrom-értelemben, hanem mindig egyedi tulajdonságként.

Kornis: Te zsidónak érzed magad?

Marci: Nem.

Kornis: Soha nem is bántad, hogy az vagy?

Marci: De, nagyon érzékenyen érint minden holokauszttagadás, vagy mint megoldhatatlanul újra és újra felbukkanó probléma. A naplóm a tanúság rá.

Kornis: Írsz naplót?

Marci: Te azért találtál szövetségeseket a demokratikus ellenzékben, mert erős a zsidóságtudatod. Meg az elmondottak alapján is nyilvánvaló, hogy oda kapcsolódtál, a zsidóságon keresztül. Engem viszont a zsidók, talán apám miatt, soha nem szerettek igazán.

Marci: Tamás, többször is említetted az apámat. Nekem viszont a te apádról van egy gyerekkori emlékem. A Balatonnál nyaraltam, és anyám lehozta őt kocsin. Köszönésképpen az egyik kezéből kihúzta a másikat, és hiányzott az egyik ujja. Ez egy vicc volt. Kedves bácsinak tűnt, tudtam, hogy némelyest a családnak is köze van.

Ascher: Apád a térdén ül gyerekkorában egy fotón.

Marci: Az én apám sokkal tovább élt, és főiskolai időszakomat meghatározta a jelenléte, élősúlyban is, és szellemileg is rám nehezedett az ő nyomása. Mi volt akkor erről a te véleményed?

Ascher: Nem foglalkoztatott ez engem. Egy dologra jól emlékszem, hogy nagyon bosszantott az a színdarabja, amiben Márkus László egy modern művészt játszott. Művészársaságban játszódó darab volt. Előbb jelent

